

**Фразеологічні засоби вираження іронії
в мові драматичних творів Неди Нежданої**

Комічне є невід'ємною рисою мови драматичних творів Неди Нежданої та одним із важливих складників, який визначає особливості індивідуального стилю авторки та зумовлює її розуміння сучасного світу й намагання передати його таким читачеві.

У сучасній науці термін «комічне» уживається як родове поняття на позначення різноманітних явищ, здатних викликати сміх. Об'єктом комічного є суспільно значуще смішне, що може характеризуватися як невідповідність форми змістові, суперечність чи помилка, недосконалість, контраст.

Мовні засоби вираження комічного в різних жанрах досліджували Р. Куцова, А. Попович, Б. Пришва, А. Скорик, А. Ткаченко та інші.

Метою нашої роботи є виявлення характерних рис творення іронії, яка пов'язана з використанням фразеологічних засобів, що функціонують у мові драматичних творів Неди Нежданої, розміщених у збірці «Провокація іншості» (2008).

Драматургія письменниці засвідчує певне розширення проблемно-тематичних кіл та сюжетно-композиційних особливостей цього літературного роду. У мові досліджуваних п'єс іронічні контексти пов'язані з різними мотивами: доля України та нації, соціально-економічна та політична дійсність, стосунки людей за різних умов спілкування; психологічний стан людини та її поведінка тощо.

Проаналізувавши особливості іронічних контекстів драматургії Неда Нежданої, ми з'ясували, що значне місце серед засобів творення іронії посідають фразеологічні одиниці (ФО), які використовуються як у звичайній формі, так і в трансформованому вигляді.

Експресивне іронічне значення, зокрема, може передаватися шляхом своєрідного нанизування сталих сполук. Наприклад:

Андрій. То вже ваші проблеми... Мах на мах...**Галина.** Око за око... Зуб за ніготь... Гаразд... Хоча, можливо, я й сама не дуже добре це усвідомлюю... Я кохала... <...>.

Для створення іронічного значення письменниця послуговується одним із різновидів структурно-семантичної трансформації ФО – заміною їх компонентів словами вільного вжитку. Неда Неждана розвиває тему стосунків між людьми, зокрема, в одному з діалогів передає можливий психологічний стан чоловіка після смерті дружини, наприклад:

Дівчина. Удар? Та він тільки зітхне з полегшенням. А то що ж йому – весь вік з однією бабою мордуватися? Сама пожила, дай і чоловікові пожити. На свободі...

Значення фразеологічної сполуки протиставляється змісту риторичного запитання, що є основою для створення іронічного контексту. Експресія посилюється вживанням просторічних лексем *баба, мордуватися*. Іронія переходить у площину сарказму, що досягається шляхом трансформації загальновідомого вислову: *Живи і дай жити іншому*.

Замінюється, як правило, компонент ФО з нейтральним значенням на стилістично-марковану або експресивно-забарвлену лексему. Наприклад:

Дівчина.<...> Допилася ти, подруго, до ватерлінії... Повний провал пам'яті із частковим збереженням інтелекту...

У подальшому розгортанні монологу п'єси Неда Неждана трансформує ФО з розмовного стилю *допитися до чортиків*, замінюючи іменний компонент терміном *до ватерлінії*, що означає

«вжити надмірно багато спиртного». Іронічність вислову посилюється самозвертанням героїні – *подруго*. Письменниця поглиблює іронічне значення, використовуючи професійний жаргон і медичну термінологію, а також антонімічні словосполучення *повний провал – часткове збереження*.

Неда Неждана активно послуговується прийомом поширення складу ФО як засобом створення іронії. Зокрема, авторка розгортає сучасну сленгову сполуку *поїхала стріха*, що функціонує в риторичному запитанні:

Віка. Що?! У тебе часом стріха не поїхала? **Віра.** Поїхала, звичайно. Робота нервова, перевтома, стреси. Тут ніяка стріха не втримається. Ще добре, недалеко від їхала, ще пам'ятає місце відправки.

У діалогічній репліці Віри дається ствердна відповідь, у якій акцентується увага на дієслівному компоненті аналізованого вислову. Письменниця добирає дієслова *не втримається, від їхала* для обігрування значення сталої сполуки. Іронічне значення посилюється шляхом уведення обставинного поширювача місця *недалеко (від їхала)* та смисловим уточненням *ще пам'ятає місце відправки*, що служить кульмінаційною точкою розгортання словесного образу.

Неда Неждана рідше використовує подвійну актуалізацію ФО. Наприклад, такої структурно-семантичної видозміни зазнає фразеологізм *наводити останні штрихи*, що в сучасному розумінні означає «виконувати якісь дії для довершення певної справи чи образу», зокрема в цьому контексті нанесення макіяжу:

Андрій. До речі, а куди це ти подів свою половинку? **Марк.** Наводить останні штрихи... **Андрій.** Навіщо їй ще якісь штрихи? Вона і так шедевр...

Подальше розгортання діалогу підкреслює буквально розуміння сказаного. Персонаж іронічно проектує вислів *останні штрихи* на вищий від буденного погляду рівень і називає доглянуту жінку *шедевром*, але це метафоричне перенесення також, на нашу думку, може тлумачитися по-різному: і як порівняння із *шедевром*, тобто геніальною мистецькою роботою, і як зіставлення із семантикою сленгової лексики *шедевр*, яка означає неординарну людину з незрозумілою для оточення поведінкою. Іронія цього контексту створюється за таким механізмом: подвійна актуалізація фразеологізму та обігрування двозначності лексики *шедевр*.

Подекуди спостерігається усічення ФО як чинник творення комічного, наприклад:

Жінка. Та воно ж їй як корові сідло.

Шляхом усічення дієслівного компонента сталий вислів перетворюється на порівняльний зворот із негативним оцінним значенням.

Отже, проведені дослідження мови драматичних творів Неди Неждани засвідчує активне використання сталих сполук як засобів творення іронії, що зумовлено їх потужним виражальним потенціалом. Органічність уведення фразеологізмів до іронічних контекстів забезпечується структурно-семантичними трансформаціями, які й виявляють особливості індивідуально-авторського стилю письменниці.